

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Dragan

Vechi mențiuni scrise despre Români: ANONYMUS

de Romulus Zaharia

În parcul orașenesc din frumoasa Budapesta, capitală a Ungariei, țară vecină cu România, se află, umbrită de o salcie plângătoare, statuia lui Anonymus. O copie a acesteia se poate vedea și la Galeria Națională de Artă. Este un bronz impunător, de adâncă meditație, dar și de o inegalabilă frumusețe sculpturală închipuind un călugăr dominican, operă de maturitate a unui sculptor de mare talent, *Ligeti Miclos* (1871-1944) care aduce astfel, peste timp, prinosul său celui dintâi cronicar al Ungurilor, dar și cel care a lăsat vechi mărturii scrise despre Români.

În raporturile cu istoricii care s-au ocupat de existența sa, Anonymus a fost nevoit să îndure felurite reducții. Dar "Gesta Hungarorum" a notariului anonim al regelui Bela (Belae regis Hungariae notarius) rămâne cea mai veche cronică a Maghiarilor. Vorbind și despre poporul ce îl găsiseră în noua lor patrie, cronica lui Anonymus rămâne până azi cel mai vechi document scris pentru istoria Românilor din această parte a României.

Anonymus notează că Maghiarii, la venirea lor, au găsit aici pe Români (... "în anul 884 al întrupării Domnului, precum se vede din analele croniceale, spune Anonymus, șapte persoane de frunte, care se numesc hetumoger (...) trimișii ducelui Arpad, plutind peste fluviul Tisa, au venit în fortăreața Bihor, au salutat pe ducele român Menumorut, (...)care le-a spus : Lui Arpad, domnului vostru, ziceți-i că îi suntem datori lui ca amic amicului...dar pământul nu-l dăm niciodată până când trăim. Noi nici din iubire, nici din temere nu-l dăm..."; sau: "...atunci Tuhutum, când a auzit de la locuitori despre bunătatea pământului (de) dincolo de pădure, unde stăpânea Gelu, un blac (valah - român), a început a dori...să câștige pentru sine pământul (de) dincolo de pădure" etc. etc.) Prin aceste mărturii, cronica lui Anonymus este una dintre cele mai prețioase și mai puternice dovezi în sprijinul continuității elementului românesc pe pământul Daciei traiane, în Transilvania.

Cunoscută mai mult după nume, Cronica a fost tipărită mai întâi de Schwandtner în "Scriptores Rerum Hungaricorum" (1746) care descoperă manuscrisul în biblioteca imperială din Viena. Se pare că această cronică s-a păstrat într-un singur manuscris datând de la începutul secolului al XIV-lea, - o copie incompletă a originalului, menționând doar obârșia Ungurilor precum și cucerirea Ungariei, adică luptele până în 955. În precuvântare, anonimul autor precizează că scrierea sa este cea dintâi "cronică a originilor poporului ungar și a genealogiei regilor săi". În cele 57 de capitole care se cunosc, genealogia regilor se apropie, dar nu ajunge, până la Ștefan cel Sfânt. Detaliul este important deoarece o altă cronică, cea de la Buda, citează printre așa-numitele cărți vechi și Gesta Hungarorum, care nu poate fi decât a lui Anonymus, alta neexistând. Ceea ce înseamnă că aceasta a stat la baza alcătuirii cunoscutei cronici de la Buda. Cu aceasta însă nu s-a istovit însemnătatea detaliului în sine: menționarea unei întâmplări din timpul regelui Andrei (1047-1060) aduce în discuție posibilitatea de a stabili anii în care a trăit autorul rămas necunoscut, problemă tot atât de controversată, de către unii, interesați, precum însăși faptele ce le relatează. Acest Bela, al cărui fost notar (quondambone memoriae gloriosissimi regis Hungariae notarius) a intrat în istorie ca o entitate anonimă, este numele a patru regi (Bela I, 1061-1063; Bela II, 1131-1141; Bela III, 1173-1196 și Bela IV, 1235-1270).

Al cui notar a fost Anonymus? Interese ușor de întrevăzut și o anume lipsă de probitate determină pe Roesler (Romänische Studien, 1871, Leipzig) și pe adepții săi între care cel mai stăruitor s-a dovedit a fi Marczali (Ungarns Geschichtequellen im Zeitalter der Arpaden, 1882, Berlin) să-l rânduiască pe enigmaticul notar lângă Bela IV, ultimul rege cu acest nume, depărtat cu mult în timp de faptele pe care Anonymus le descrie în urma unor informații sigure. Aserțiunea roesleriană este însă vulnerabilă. Și iată de ce. Înainte de suirea pe tron a lui Bela IV, călugării dominicani amintesc o cronică - Gesta Hungarorum -, ca loc sigur din care au cules informații referitoare la vechea patrie a Maghiarilor, în vederea apostolatului creștin ce-l pregăteau. Fragmentul descoperit în memoriul călugărului dominican Ricardus referitor la îndeplinirea obligațiilor sale de misionar creștin datează din 1237 (Bela IV urcă pe scaunul regesc în anul 1235) și este aidoma cu cel existent în cronică lui Anonymus.

Prin urmare, notarul a trăit mult înainte (Theiner, Monum. Hung. I, 151), el relatând fapte ce nu pot fi întâlnite în nici o altă scriere. Rezultatul acestei uimitoare dezvăluiri determină pe unii autori (*Engel*, Commentatio de expeditionibus Trajani ad Danubium et de origine Valachorum, Vindobonae, 1794; *Pray*, Historia Regum Hungariae, tom. I, Budae, 1801) să conceedă că ar fi vorba de notarul regelui Bela III. Nu există însă argumente nici în favoarea acestei teze.

Adevărul se află chiar într-o lucrare de istoriografie maghiară - Chronicon pictum, ed. Florianus, Historiae Hungaricae fontes domestici, vol. II -, scrisă în 1358 după izvoare mai vechi și deci și după Gesta Hungarorum. Partea referitoare la domnia lui Bela II și a fiului său Geza

(care i-a urmat la domnie) are tonul și regularitatea relatării unui martor ocular. Cronicarul devine apologetic în timp ce vorbește despre cei doi regi și este profund ostil lui Coloman, regele care a dat poruncă să-i scoată ochii lui Bela II și tatălui acestuia. Este singura manifestare de ostilitate față de un rege - Coloman -, care n-a fost mai crud decât alții, înaintea sa și după el. Ceea ce dovedește că autorul cronicii a fost un curtean al regilor Bela II și Geza II. De altfel cu acest din urmă rege se încheie partea mai veche a cronicii regilor (1141-1161), ea reîncepând după o jumătate de secol. Relatăriile despre vitejia Românilor sunt impresionante. Menumorut are duhul altui domnitor român, al lui Mircea din Scrisoarea poetului Eminescu ("Noi însă nici din iubire, nici din temere nu-l dăm, ba nici chiar cât e o palmă de pământ"!)

Gelu - cel de dincolo de păduri, ducele Blahilor, pierde apărându-și pământul ș.a.m.d. Pe scurt, Ungurii, la sosirea lor în România au întâlnit o populație băștinașă care s-a apărat cu înverșunare. Această populație era alcătuită din Valahi, din blahi, cum îi numește notarul, adică din Români.

Scriitor de cancelarie, Anonymus n-a întrevăzut însemnătatea scrierii sale. Controversată, socotită de unii drept pură legendă, opera lui Anonymus s-a bucurat de atenția multor istorici. Bibliografia lucrărilor de specialitate este de ordinul câtorva sute. În anul 1899, apare (revista Transilvania) prima traducere din latină a cronicii lui Anonymus. Anonymus, căruia poporul maghiar, prin guvernul său și prin artiștii săi, i-a ridicat un monument, este un simbol al adevărului despre curajul și dârzenia poporului român, cu obârșii străvechi pe acest pământ. Opera lui Anonymus, cu tensiunea dramatică specifică, ne restituie conștiința faptelor noastre eroice de acum un mileniu, întru apărarea ființei naționale, începând cu aceste prime mențiuni scrise și păstrate până azi.

Actele primului simpozion de tracologie

Fond autohton, latinitate și bogăție expresivă în limba română contemporană

de Gheorghe Bulgăr
(continuare)

Mai nuanțată este sinonimia lui *gata*: 1. *isprăvit, terminat, finit, finisat, definitivat, încheiat, pregătit*. 2. *pe punctul de a, cât pe-acî să, aproape să, pe cale de a...* (p.181). Mai restrânsă este aceea a altor cuvinte ale substratului: *grumaz, ceafă*, ambele aparținând aceluiași fond vechi, *preroman: cap, căpățână, țeastă; spate: spinare, dos; baltă, iaz, ghiol, heleșteu*, unde întâlnim elemente străine, în raport cu fondul latin, datorate influenței limbilor vecine (slavă, turcă, maghiară). Româna s-a îmbogățit întotdeauna și prin “aluviuni” contrarii esenței sale și tradiției latine, câștigând o expresivitate remarcabilă, foarte evidentă în domeniul creației literare, care a dezvoltat *polisemia* cuvintelor vechi. Să consultăm marele *Dicționar al limbii poetice a lui Eminescu* (Premiul Academiei Române, 1968, subsemnatul fiind unul dintre autori): “Viața-i o *baltă* de vise rebele,” p. 61; foarte bogată e la Eminescu conotația cuvântului *buză* (Dicț. cit., p. 75-76): “*Buza* mi-e rece”; a cuvântului *moșie*: “cu plugul și cu spada ați întins *moșia* voastră” (*op. cit.*, p. 351), a cuvântului *sâmbure* “*sâmburul* luminii de viață dătător” (p. 495); *vatră*: “răsare luna ca o *vatră* de jăratec” (p.581); ultimul cuvânt e frecvent utilizat cu valoare conotativă și în limba comună.

3. Cuvintele din substrat au fost conservate și întărite prin locuțiuni și numeroase expresii ale căror elemente constitutive sunt latine, dar alături de care apar uneori cuvinte din fondul balcanic sau din maghiară; de

reținut că fondul neolatin modern a fost foarte activ. Iată serii de locuțiuni și expresii construite cu cuvinte cheie din substrat:

Căciulă - "Altă zi, altă căciulă"; "Las-o p-ai: Aia-i altă căciulă" (Caragiale); "a da cu căciula în câini"; "a-i ieși părul prin căciulă"; "la așa cap, așa căciulă"; "degeaba poartă căciulă"; "a pune căciula pe sprânceană"; "a sta sub căciulă"; "tot dintr-o căciulă scos". Cuvântul *căciulă*, care ține de civilizația țărănească, foarte veche, poate denumi prin metonimie individul, *omul*: "a împărțit câștigul pe *căciulă*". Cuvântul (ca și obiectul denumit) trăiește încă, iar expresiile l-au întărit.

Materialul latin de construcție și modelul sintactic oferă întotdeauna sugestii expresive, ca și în alte sectoare lexicale: "a făcut ceafă"; "când mi-oi vedea ceafa", "a pune la ceafă", "gros la ceafă". Alături de *ceafă*, cuvânt de substrat, toate elementele acestor locuțiuni sunt latine, ca în alte numeroase cazuri: "a sta *gata*"; "a veni, a sosi, a ajunge la de-a *gata*". O frecvență remarcabilă o are expresia: *moși-strămoși*; "din moși-strămoși"; vezi și "a spune moși - pe groși".

Câteodată intervin elemente de adstrat (neromanice) comune limbilor balcanice. Se constată însă că în bogatul registru de expresii paralele din aceste limbi, elaborat de P. Papahagi acum 70 de ani (*Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, publicat în *Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache zu Leipzig*, nr. 14, 1908, p. 113 ș.u.) din 451 construcții paralele doar două sunt formate cu *băga*, cuvânt de substrat: "a băga în pământ" și "a se băga slugă". Influența limbilor vecine, neromanice, s-a produs mai ales în sinonimie și foarte puțin în derivație. Contactul cu limbile vecine, neromanice, a fost întotdeauna fertil pentru sinonimia limbii române.

Cele trei dicționare ("Eminescu", "De sinonime", "De locuțiuni și expresii"; subsemnatul este unul dintre autorii acestor dicționare) au pus în evidență rolul, de importanță notorie, al fondului autohton în evoluția limbii române, în expansiunea resurselor sale expresive. Acest fond lexical a fost întărit și sporit prin procedeele analizate mai sus.

Un studiu recent asupra *vocabularului fundamental* al limbii române actuale, făcut de M. Iliescu (în "Limba română", 1977, nr. 3, p. 239-263), înscrie printre cuvintele uzuale, esențiale, și termeni din substrat: *abur, baltă, brad, căciulă, ceafă, copac, gard, groapă, mal, mazăre, mătură, moș, scrum, bucuros, băga, bucura, dărâma, scula, zgâria, gata*. După părerea noastră, ar mai fi trebuit incluse *sâmbure, șale și vatră*, care aparțin fondului principal lexical în lista, mai restrânsă, alcătuită de Al. Graur (1952). De subliniat că pentru prima dată într-un mic dicționar cuprinzând lexicul fundamental al limbii române figurează *ceafă, scrum, bucura*. Trebuie notat că în lexicul esențial neologismele latino-romanice ocupă un loc de mare importanță (toate cuvintele ce încep cu *e* sunt neologisme, p. 246).

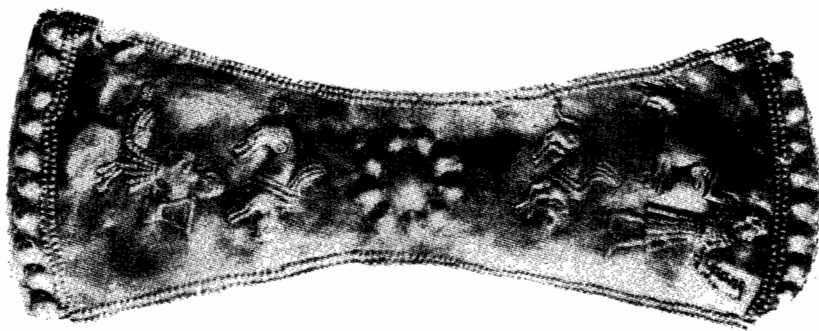
Ritmul foarte rapid al modernizării limbii române (prin *relatinizare*, termen utilizat de Pușcariu, acum 40 de ani), apropierea sa de limbile romanice din Occident, frecvența foarte mare a termenilor tehnici asimilați

din franceză și italiană, nu au putut elimina cuvintele cele mai vechi, mărturie a unei civilizații vaste și puternice carpato-balcanice. De această continuitate surprinzătoare vorbea, acum 20 de ani, regretatul I. Șiadbei (dispărut în cutremurul de la 4 martie 1977), în studiul său pertinent: *Contribuții la studiul latinei orientale* (în "Studii și cercetări lingvistice", 1957, nr. 4, p. 467-491) când se referea la vechiul fond al limbii române: "Unele mărturii afirmă persistența (Tomaschek, *Die alten Thraker*, II, I, p.8) unei limbi preromane, aceea a Bessilor, până în sec. IV sau V; de asemeni cuvinte mixte latino-trace ca *Sabini-bries*, *Prisco-pera* se găseau în sec. VI printre numele cetăților menționate de Procopios (*De aedificiis*)".

Generalizarea latinei în Dacia n-a distrus complet fondul autohton, urmele unei limbi foarte răspândite, de unde provin în română (și în albaneză) mult mai multe cuvinte - și chiar fenomene fonetice și morfo-sintactice - decât se recunoaște astăzi. Căci din cele circa 4000 de cuvinte românești fără etimologie sigură, un număr destul de mare se trage desigur din substrat, mărturie a unei mari civilizații dispărute, rămășiță a limbii utilizate de Traco-Daci, evocați în numeroasele inscripții descoperite pe teritoriul vechii Dacii, precum și în cărțile recente, printre care cităm: H. Daicoviciu, *Dacii*, ediția a II-a, 1972); J.C. Drăgan, *Noi, Tracii*, 1976 și al doilea volum de *Inscripții din Dacia* (apărut de curând).

Vastul domeniu al cuvintelor românești de origine necunoscută rămâne să fie studiat pe viitor de către lingviști; putem înregistra cu satisfacție progrese satisfăcătoare datorate lucrărilor lui I.I. Russu, G. Reichenkron, C. Poghirc, A. Vraciu, Gh. Mihăilă, Th. Hristea, Al. Graur (cuvintele *lespede*, *prunc*, *stăpân*, *teafăr* ar putea fi înscrise în categoria elementelor de substrat).

Astfel, după un secol de cercetări, începute de marele savant Hasdeu, fascinat de lumea dispărută a Traco-Dacilor, continuate de O. Densusianu, V. Pârvan, N. Iorga, D. Berciu, R. Vulpe, C.C. Giurescu, C. Daicoviciu, C. Poghirc, J.C. Drăgan, tracologia susținută cu atâta căldură de Președintele prezentului colocviu, este pe cale să se impună atenției celor mai mari savanți, filologi și istorici. Lucrările noastre, sperăm să aibă un ecou propulsor în spiritele dedicate progresului științei, în afirmarea umanismului, atât de necesar popoarelor în epoca noastră.

LES METIERS EN DACIE

de Rodica Tanțau

Mme Rodica Tanțau a élaboré des études importantes sur l'agriculture, le commerce et, en général, l'économie du monde thrace. A ce thème est dédiée aussi sa thèse de doctorat. Nous publions ci-dessous le résumé d'une recherche récente ayant traité aux métiers exercés par les Daces.

1. La victoire des Romains sur les Daces, qui a eu comme conséquence la transformation de la Dacie en province romaine, a entraîné, outre des changements radicaux dans le domaine politique et social, des mutations économiques sur le territoire qui avait appartenu à l'état dace.

En tant que province impériale, la Dacie est attirée dans la sphère de l'économie romaine, ce qui porta au développement de l'agriculture, des métiers, ainsi qu'à une intensification des relations avec les voisins et avec le reste de l'empire.

2. Les Romains ont initié l'exploitation des richesses de la Dacie: métaux, pierre, sel et ont encouragé les métiers se rattachant à la transformation des matières premières: construction, traitement des métaux, transformation artistique de la pierre.

Les mines (de métaux et de sel), importantes richesses de la Dacie, constituaient des domaines impériaux.

a. *L'exploitation de l'or* est continuée et développée dans la Dacie Romaine. Les mines, qui avaient appartenu au roi dace, étaient à présent exploitées au bénéfice du fisc impérial romain. Elles étaient confiées à de petits entrepreneurs, qui n'avaient pas le droit de propriété sur le terrain, mais seulement le droit d'exploiter. Le fait que l'on avait amené des mineurs de Dalmatie, qui ne pouvaient y travailler que comme de petits entrepreneurs de galeries, ne signifie pas que les Géo-Daces n'étaient pas experts dans le métier minier. Au contraire, les sources attestent la présence de la population locale dans la région minière de Zlatna.

b. *Les mines de fer* constituaient également le patrimoine de l'empereur; elles étaient exploitées à bail, comme l'indique une inscription qui cite des entrepreneurs des mines de fer.

c. *L'exploitation du plomb.* En Dacie Romaine ce métal était parfois extrait en même temps que l'argent, l'or ou le cuivre.

d. *L'exploitation de la pierre.* La richesse de la Dacie en matière de pierre explique les possibilités des Romains d'élever d'importants édifices civils, religieux et militaires, ainsi que d'organiser le système défensif de la province.

e. *L'exploitation du sel.* Les salines appartenaient à l'empereur, qui les donnait à bail à des citoyens riches, qui recevaient aussi le droit de pâturage et même le droit de vendre le sel.

3. *Métiers liés aux constructions civiles et militaires.* Les Romains ont attaché une grande importance aux constructions militaires nécessaires en vue d'assurer le système de défense de la Dacie. De même, ont été réalisées des constructions civiles et religieuses (on a édifié de nouveaux temples). Le système de constructions «*opus quadratum*» est remplacé par «*opus caementicum*». Une place importante dans l'économie des villes de la Dacie romaine était occupée par les briqueteries. Il y avait des briqueteries militaires et privées; les briques étaient cuites dans des fours, comme ceux découverts à Hobita, Garvan, Orheiul Bistriței.

Le métier de la mosaïque, se rattachant au métier des constructions a été assez développé en Dacie. Des mosaïques utilisées pour orner les habitations ont été découvertes dans différents centres de Dacie.

4. Divers autres métiers.

a. *La transformation artistique de la pierre.* Les textes épigraphiques citent en Dacie des maîtres tailleurs de pierre. Le caractère spécifique provincial des monuments de sculpture funéraires de Dacie se manifeste par les éléments locaux exprimés dans l'aspect des défunts et de leurs vêtements, dans le style ornemental, ainsi que dans l'interférence de l'ornementation des différents types de monuments.

Le rôle important des tailleurs de pierre dans la vie économique de la Dacie romaine est révélé aussi par le fait que ceux-ci étaient organisés dans des collèges à part.

b. *Le métier de la céramique.* Les formes daces spécifiques se conservent: la tasse dace, le vase-pot, etc. Il y a aussi des vases nouveaux qui apparaissent: la «Terra sigillata» et les veilleuses, copiées en Dacie à l'aide des moules, d'après des modèles romains originaux.

Les fours à cuire la céramique identifiés en Dacie à Stolniceni, Buridava et Potaissa sont une preuve de l'importance attachée à ce métier dans l'économie de la Dacie romaine.

c. *Le traitement des métaux.* L'existence d'ateliers à traiter les métaux est prouvée par plusieurs inscriptions. Par exemple, une inscription trouvée à Apulum mentionne deux «conductores armamentarii», deux personnes d'Apulum, qui possédaient des ateliers métallurgiques où l'on traitait le fer, pour en faire des armes.

d. *La transformation du bois* pourrait être prouvée par une inscription d'Apulum, où est cité un «Collegium dendroforum», qui exploitait le bois des forêts de Dacie.

e. *Le métier de tissage.* Quant aux tisserands on dispose d'une inscription qui fait mention d'un «Collegium centonariorum», spécialisé dans la production des couvertures de laine.

En ce qui concerne le traitement des peaux, nous possédons une inscription sur un bourrelier Titus, propriétaire d'esclaves.

5. Dans l'organisation des métiers on constate en Dacie l'existence aussi bien d'ateliers privés, que de ceux d'Etat. Les maîtres privés gravaient leurs noms sur les briques, les tuiles, les miroirs, sur la céramique. Quant aux ateliers d'Etat, on peut citer les briqueteries de l'armée. Dans les villes de la Dacie romaine apparaissent des corporations artisanales, par exemple les collèges de «fabri», «lapidarii», «centonari». Il y avait aussi des artisans qui faisaient partie de collèges.

L'attention dont on jouit les métiers et le niveau qu'ils ont atteint, ont eu comme conséquence l'accroissement du rôle économique de la province de Dacie dans l'ensemble de l'empire romain.

BUREBISTA

de Iordan Ioan Demetrian

*Om între oameni, te-ai născut în brazda gliei,
Ei te-au legănat în cântul ciocârliei,
Pat ți-a fost fâneța, mătasea poienilor,
Ce te-a înzdrăvenit cu parfumul florilor,
Ș-ai crescut puternic, bând apa izvoarelor!*

*Ți-ai întărit brațele, strâmbând stejarii,
Trupul l-ai format, luptând cu temerarii,
Mintea-i luminat-o, ascultând înțelepții,
Firea ți-ai format-o, dând interes vieții,
Folosind cu râvnă anii tinereții!*

*Ai văzut în soare, părintele, "Supremul",
Iar în "Lună.", sora, ce ți-a odihnit greul!
In "Patrie" - dragostea-ți în împlinire
Să-i fixezi hotaru-n pace, cu dăruire,
La vechile margini: "A TRACILOR, vorbire!"*

*Ți-ai unit cu fapta-ți. frații de un neam,
Intr-un STAT ce-atunci ș-acuma-i tot ce ne doream!
De vor să rupă vraja, milenii ce-a durat
Vor întâlni granitul, ce-i de nezdruncinat!...*

*Iluzii, le sunt jocul! Trecutul ?! Ni-i curat!
Vom dăinui cât vremea și lutul ne-ntinat!*

ORIGINEA TRACĂ A MACEDONENILOR PREROMANI

de N.P. Vaidomir

(continuare)

Dacă Macedonenii preromâni ar fi fost Greci, fără îndoială că ei ar fi trebuit să vorbească grecește.

Și atunci, unii cercetători greci ca să scoată pe Macedonenii preromani, Greci, s-au grăbit să afirme că acești Macedoneni preromani ar fi vorbit într-adevăr grecește, bazându-se doar pe faptul că Macedonenii, fiind în legături politice, comerciale și culturale cu Grecii, vor fi avut un oarecare număr de frunțași, care să vorbească limba greacă, dar numai din nevoia de a întreține raporturi politice și comerciale, sau spre a cunoaște cultura greacă.

Dar pentru a trage o astfel de concluzie, ar trebui să se dovedească faptul că, nu o minoritate, ci marea masă, poporul de jos, vorbea grecește.

Deoarece cultura greacă, cât va fi pătruns în Macedonia, era apanajul păturii de sus, iar raporturile economice erau întreținute de o clasă de mari comercianți, și cele politice de clasa conducătoare, - înseamnă că toate aceste căi, prin care ar fi putut să pătrundă limba greacă în Macedonia, nu atingeau marea masă a poporului de jos, izolată în interiorul continentului, departe de coloniile de pe țărm, - singurul teritoriu unde pulsa o viață grecească, - și prin care se făcea contactul material dintre Greci și Traci.

Deci de la faptul că o minoritate, - clasa de sus a societății, fie cea politică, culturală sau negustorească

- ar fi vorbit grecește ca să pătrundă cultura greacă sau să întrețină raporturi politice și comerciale, nu se pot trage concluzii pentru întreg poporul macedonean.

Dar clasa de sus, niciodată și la nici un popor, n-a însemnat poporul.

Pentru a se justifica o astfel de afirmație se impun dovezi că poporul de jos vorbea grecește. Dar acestea nu există.

Dimpotrivă sunt mărturiile ale învățaților greci, după care limba locuitorilor preromani nu era cea greacă.

Andr. G. Dalezios scrie că... *"Bisaltii, popor al Macedoniei răsăritene și al Calcidiceii, de origine tracă, vorbea două limbi diferite", se înțelege limba tracă și probabil limba greacă, învățată din contactul cu Grecii coloniști.*

De la arheologul grec K. Gheroiani aflăm că... *"Cele opt orașele din ea (adică din peninsula Acti a Calcidiceii) au avut un număr mic de populație grecească, alături de restul însemnat al vechilor Traci și Pelasgi care niciodată n-au primit limba greacă"*.

În fine după un alt cercetător grec, S. Liacu, în Macedonia și Iliria nu se vorbea deloc limba greacă, excepție făcând niște fâșii înguste de pe țărm.

Regele macedonean *Alexandru I* (498-479) a fost supranumit de Pindar *"Filogrecul"* tocmai pentru că

nu era grec, ci arăta un deosebit interes culturii grecești, al cărui admirator era.

Filip al II-lea, care a ținut să dea fiului său educație și învățatură grecească, nu făcea aceasta pentru că era grec, ci ca admirator al culturii grecești, deoarece iată ce scrie despre el oratorul atenian. *Demostene*:

“Ce nu disprețuiți voi, pe acest Filip? Departe de a fi grec, el nu are nimic care să țină de grec; el nu este nici născut dintr-un sânge ilustru printre barbari”.

Găsirea inscripțiilor de limbă greacă în Macedonia, - ca de altfel în toate țările de origine tracă, - arată doar că Macedonia se afla sub influența culturii grecești, iar nu că locuitorii vorbeau grecește, cum s-ar înțelege, după opinia grecească.

Inscripțiile s-au făcut în limba greacă, nu pentru că aceasta ar fi fost limba vorbită de Macedonenii preromani, ci pentru că greaca era limba culturii din acea vreme, și mai ales limba în care se scria, și era firesc ca ea să fie folosită în inscripții și de popoarele aflate sub influența culturii grecești, cum a fost cazul cu Macedonenii preromani.

Acesta este un fenomen general în istoria culturii popoarelor. La toate popoarele și în toate timpurile, inscripțiile s-au făcut de obicei într-o limbă cultă a vremii, într-o limbă de prestigiu.

Și apoi inscripțiile fiind opera unei minorități culte, ele nu au nici o legătură cu limba poporului. Că doar nu poporul era acela care scria inscripțiile.

Lă noi, în ultimul timp, țărani cumpărau crucile pentru morminte cu inscripțiile scrise de-a-gata în limba slavă, deși ei nu știau să le descifreze.

Sistemele de conducere la Macedoneni și Greci diferă fundamental, neexistând, sub acest raport, nici un punct comun între Macedoneni și Greci, deși Grecii fac din aceasta un

argument în favoarea tezei că Macedonenii ar fi fost Greci.

În timp ce Macedonenii au un sentiment național chiar exagerat și au întemeiat un stat profund monarhic și unitar, Grecii nu s-au unit niciodată într-un stat unitar, ci au rămas la sistemul “orașului-stat”, iar orașele grecești se dușmăneau și se luptau între ele.

Cercetătorii greci de azi mai pretind că *purtarea Macedonenilor față de Greci* ar fi un indiciu că ei ar avea o origine comună cu Grecii.

Parcurgând istoria politică a statului macedonean, nu găsim nici un moment în care raporturile dintre Macedoneni și Greci să fi fost dictate de o presupusă rudenie sau măcar de vreo prietenie ce-ar fi existat între ei.

În mod normal, raporturile dintre Macedoneni și Greci au fost încordate.

Lupta pentru ieșirea la mare, dusă de Macedoneni împotriva Grecilor, a fost un comandament permanent al statului macedonean: aceasta a dus până la cucerirea definitivă a Greciei întregi (338 în. Hr.).

“Dar cel mai mare obstacol al proiectului său (al lui Filip al II-lea) de a domina Grecia, - scrie istoricul Cesar Cantu - era tocmai acela de a fi străin. El trebuia să facă să fie considerat ca Elin, și a face să socotească Macedonia printre țările elenice.”

Dacă la aceasta adăugăm și cele scrise de oratorul *Demostene*, la adresa aceluiași Filip, ne dăm seama care a fost purtarea acestuia față de Greci și că ea nu putea să fie determinată de vreo rudenie.

De fapt nici dușmăniile și nici prieteniiile dintre popoare nu sunt numaidecât urmarea unei origini comune a lor, de aceea acest argument nu poate să aibă nicio valoare pentru teza grecească a originii comune la Macedoneni și Greci.

Cercetând *religia, mitologia, literatura, obiceiurile la Macedoneni și*

la Greci, din care aceștia fac încă un argument în favoarea "elinismului Macedoniei", ele nu dovedesc o origine comună sau înrudire, ci doar o înrâurire reciprocă între aceste două popoare vecine.

La început Tracii macedoneni au exercitat o puternică influență asupra Grecilor, în religie, în muzică, în poezie, în lucrarea pământului, în arta războiului și în întărirea orașelor, pentru că Grecii, la venirea lor pe meleagurile de azi, erau cu mult inferiori Tracilor, pe care ei înșiși i-au numit "Traci civilizați" (aci e vorba de Tracii care locuiau chiar Macedonia răsăriteană, anume regiunea Pieria, cuprinsă între munții Pieri, Olimp și Marea Egee).

Mai târziu, prin sec. V-IV î. Hr., când Grecii au creat o cultură superioară, influența acestora s-a resimțit, la rândul ei, nu numai în Macedonia, dar chiar în întreaga Peninsulă Balcanică, și mai departe în Italia, Africa și Asia.

Numai clasa de sus a Macedonilor preromani, precum am dovedit cunoștea cultura aceasta greacă, la care s-a adăpat - în timp ce poporul de jos a rămas cu totul străin de ea.

Aflându-ne, deci, în fața unei influențe reciproce între Greci și Tracii macedoneni, nu se pot trage concluziuni asupra originii lor comune.

Nu putem face Greci din Macedoneni, numai pentru motivul că aceștia ar avea elemente grecești în religia lor, în cultură sau în obiceiuri, tot așa cum nu putem face Traci pe Greci, pentru că aceștia au împrumutat de la Traci diferite elemente de cultură și de civilizație.

In Macedonia se constată o toponimie veche de origine tracă, care nu este însă destul de cercetată și valorificată în sprijinul vechimii noastre, toponimie care a persistat până astăzi, ca o vie mărturie a tradiției neamurilor tracice în Macedonia și a continuității acestui element etnic din epoca traco-macedoneană, prin cea romană, până astăzi.

În această privință, trebuie să amintim că numele marilor lanțuri de

munți, ale marilor cursuri de ape, ca și numele unor orașe, nu sunt străine de domeniul limbii tracice

Fără a avea pretenția unei certitudini absolute nu trebuie totuși să uităm că numelor de munți ca: Pind, Pieri, Rodope și Hemus, nu li s-au putut da explicații etimologice prin limba greacă, ceea ce înseamnă că ele nu sunt de origine grecească.

Suntem îndreptățiți să facem asemenea afirmațiuni cu atât mai mult cu cât nici "Marea enciclopedie greacă" nu poate să dea acestor toponimice explicații favorabile tezei grecești; astfel despre originea Pindului nu se spune nimic; numele de *Hemus* ar veni de la Aimos, rege al Traciei, iar acela de *Rodope* de la numele Rodopei, fiica lui Aimos, rege al Traciei.

Numele munților *Pieri*, dintre Salonic și Cojani, amintește numele grupului trac al Pierilor, care au locuit acești munți.

Nici numelor marilor cursuri de ape nu li se pot găsi etimologii grecești: *Anus*, *Aliacmon*, *Axius*, cu afluentul său *Erigon*, sigur trac; *Strimon*, sigur trac, ca și afluentul său *Argetas*; *Ebrul* de asemenea trac.

Numiri de localități sigur tracice se găsesc multe în epoca tracă, unele din ele și-au păstrat numele vechi, chiar după ce-au devenit colonii grecești, iar altele au primit nume noi.

În primul rând, vin așezările cu sufixele caracteristice tracice, ca: *-dava*, *-para*, *-vria*, *-sara*, etc., din care multe persistă până în sec. VI d. Hr., atât în Tracia cât și în Macedonia, menționate de *Procopius*, - ceea ce arată o continuitate a elementului trac, cel puțin în acea vreme.

Câteva orașe trăiesc și azi ca: *Veria*, *Seres*, *Xanti*, *Pella*, *Pidna* își păstrează aceleași nume din epoca veche tracă.

Veria, amintită prima dată în sec. V î. Hr., ca oraș al provinciei tracice a Ematiei.

Numele, după toate probabilitățile, ar fi trac, mai ales că și... "primii locuitori ai Veriei erau Frigii, un grup al Tracilor".

Azi, oraș cu o populație în majoritate românească, având o puternică conștiință națională, cum nu găsim în multe centre românești de peste hotare.

Seres apare în sec. V în. Hr., ca centru al națiunii tracice a Sirilor sau Siropeonilor.

Acest nume cuprinde în el rădăcina tracă *Ser-* (sara-) care înseamnă „apă” și „*curs de apă*”.

Azi oraș cu un însemnat număr de Români.

Xanti, în antichitate era oraș al tribului trac al Xantilor, cuprinzând în el sufixul trac *-ti*.

Azi oraș cu un număr însemnat de Români.

Pella, capitala Macedoniei, sub regele Arhelau (413-399).

Sub Romani devine colonie, ceea ce înseamnă că populația ei, fiind romanizată, nu putea să fie grecească, ci numai tracă.

Continuă a fi prezentă în istorie până în sec. X. Azi, un orașel cu numele Pella, în județul cu același nume, perpetuează amintirea vechii capitale macedonene.

Filippi este orașul trac Crinide, numit astfel odată cu cucerirea lui de Filip al II-lea (la 358).

La anul 46 în. Hr. (adică după 104 ani de la cucerirea orașului de către Romani), Filippi este ridicat la rangul de colonie, ceea ce înseamnă că și aici populația băștinașă fusese tracă.

Pidna, oraș al Pierilor traci, fostă capitală a Macedoniei, și-a păstrat numele până în evul mediu.

Cu acest nume, azi, este un sat în plasa Pieriei, județul Salonic.

Alături de acestea cred că pot fi puse și toponimicele cu sufixele *-donia* și *-don*, ce apar în denumirile de Macedonia, Migdonia, Edonia, Calcedonia, Sarpidonia sau Sarpidon, etc., ca și onomasticele cu același sufix: Macedon, Edon, Laomedon, Sarpidon, etc.

Aceste toponimice nu apar niciodată la întâmplare, ele sunt frecvente numai în regiuni tracice sau de expansiune tracă.

Și afirmația noastră capătă o semnificație și mai mare, prin aceea că în onomastica fraților noștri din Macedonia găsim încă și azi sufixul *-don*.

Este de la sine înțeles că o toponimie nu poate supraviețui milenii întregi, și încă prin epoci turburi, fără ca să existe un element etnic stabil, permanent, autohton, care să transmită aceste denumiri, și care, în acest caz, nu poate fi decât elementul trac, care trăiește prin Aromâni, de milenii întregi.

Prezența coloniilor grecești pe coastele Macedoniei - începând din dreptul munților Olimp și până la gura fluviului Nestus, și de aici pe coastele Traciei propriu zise, apoi pe coastele Moesiei, ale Daciei, ca și pe ale Iliriei, - este pentru noi o dovadă că aceste teritorii n-au fost niciodată grecești, - tocmai pentru că Grecii au întemeiat colonii în ele.

Așezându-se pe țărmuri, în mijlocul unei populații străine, Grecii întemeiau orașe noi, colonii, care nu erau decât niște insule etnice grecești într-o masă etnică străină, pentru că însăși „*Marea enciclopedie grecească*” definește colonia ca fiind... „*un oraș nou într-o țară de obiceai depărtată și străină, înființat de locuitorii unui vechi oraș.*”

Coloniștii luau cu dânsii forma de conducere și divinitatea ocrotitoare a orașului - metropolă, astfel încât locuitorii Grecii... „*nu se împărășeau expuși la atacurile barbarilor din acest ținut, ci alcătuiau un nou stat grec în țară străină*”... sau ... „*coloniile făceau să retrăiască pe pământ străin, numele țării natale*”. Numai... „*în colonii s-au simțit frați Elini, spre deosebire de barbarii care vorbeau o limbă neînțeleasă.*”

Este sigur că pretutindeni, unde Grecii au întemeiat colonii, nu erau la ei acasă, adică pe pământ grecesc iar faptul că nu se întâlnesc colonii grecești în interiorul continentului, ci numai pe coaste, mai dovedește că Grecii n-au locuit interiorul Macedoniei, ci au rămas legați de țărmuri și numai pe țărmuri.

Apoi *numărul mic al Grecilor de azi* explică în deajuns că Grecii vechi n-au locuit ținuturi mai întinse decât cele de azi, adică decât Grecia continentală. Peloponezul și insulele Egeei, - pentru că dacă ei ar fi locuit în antichitate, - în afară de ținuturile mai sus menționate - și Macedonia și Tesalia, cât și Epirul, regiuni revendicate de Greci, atunci, fără îndoială, că numărul lor ar fi trebuit să fie astăzi cu mult mai mare și răspândit pe o suprafață mai întinsă decât cea de azi.

Dacă am admite că Grecii vechi ar fi locuit și aceste ținuturi, atunci, să nu se uite că teritoriul trac s-ar restrânge într-atât, încât neamul trac ar înceta de a mai fi socotit ca "*cel mai numeros după cel al Indienilor*", cum l-a constatat Herodot.

Și dacă Grecii vechi ar fi locuit într-adevăr ținuturile ce le revendică Grecii de azi, ca fiind patria elenismului antic, atunci nu am vedea ce ar fi determinat pe istoricul grec Herodot să șocotească pe Traci, iar nu pe Greci, ca cel mai numeros popor după Indieni ?

Onomastica vechilor Macedoneni se apropie de a celorlalți Traci, cel puțin atât cât reiese din cercetarea numelor ce purtau regii macedoneni, mai ales dacă avem în vedere că Grecii pretind că și dinastia macedoneană era de origine grecească.

Cu toate acestea; constatam regi macedoneni, cu nume tracice, iar în onomastica Românilor macedoneni găsim azi unele nume, care amintesc numiri tracice, ceea ce înseamnă că la vechii Macedoneni și la vechii Greci n-a existat măcar o onomastică comună.

Că nu există nicio legătură de niciun fel, nici între Grecii de azi și

Românii macedoneni, aceasta reiese și din deosebirea completă a onomastice de azi a celor două popoare.

Tipul antropologic al Românilor macedoneni este complet diferit de acela al Grecilor, și el se constată a fi acela al Românului de pretutindeni.

Dacă am admite că vechii Macedoneni ar fi fost Greci, - iar Aromânii de azi urmașii lor, apoi aceștia trebuiau să păstreze neapărat tipul antropologic grec, pentru că, așa cum pretind cei care susțin această teorie, presupușii Greci vechi ai Macedoniei, devenind Aromâni, nu și-ar fi pierdut decât limba, iar nu și sângele.

Ori, nepierzând sângele, ei nu puteau să piardă nici tipul, care trebuia să rămână grec.

(va urma)

RESUME

Les anciens habitants de la Macédoine préromaine étaient thraces et illyro-thraces - ancêtres de la nation roumaine -, et non pas grecs. D'après les chercheurs grecs eux-mêmes, on y a pu identifier 18 ethnies thraces et 4 illyro-thraces et toutes les provinces de la Macédoine actuelle avaient été dans l'antiquité des provinces thraces ou illyriennes. En outre la Macédoine occidentale fut appelée «Trakia» jusqu'à la guerre péloponnésienne.

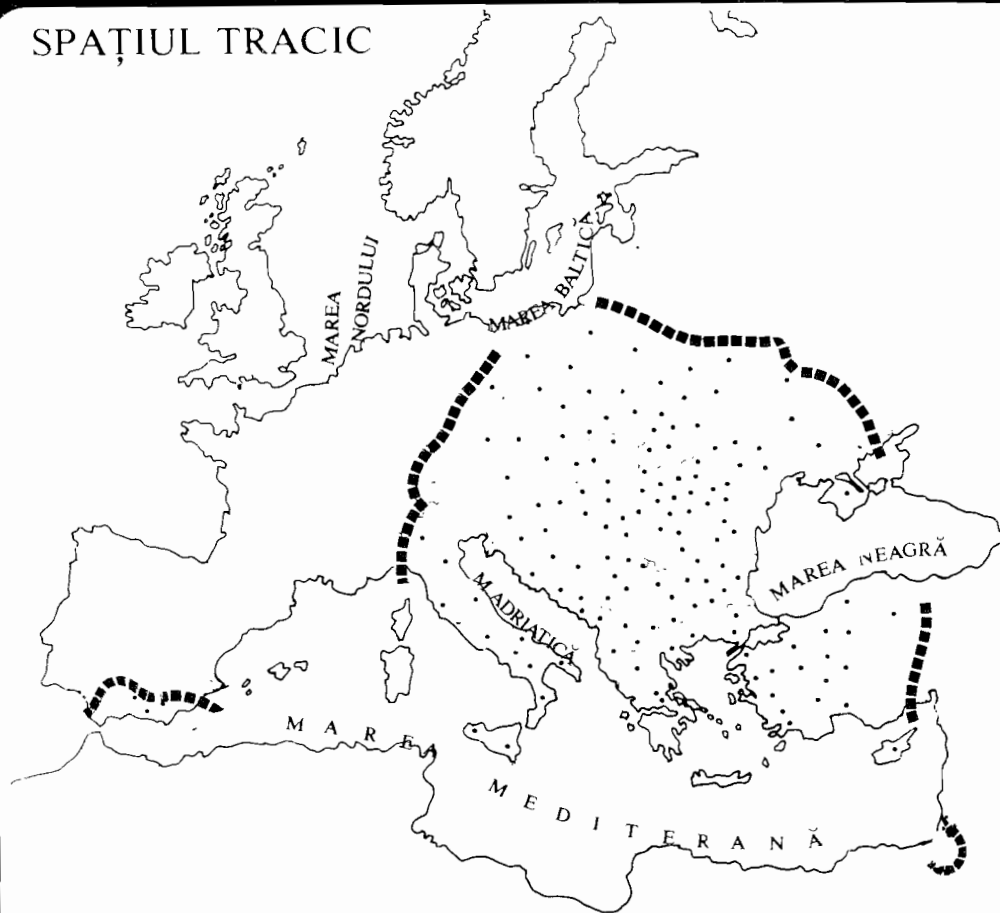
Si les anciens Macédoniens avaient été grecs, ils auraient parlé la langue grecque, mais il n'y a aucune preuve dans ce sens; tout au plus peut-on supposer la connaissance du grec de la part de la classe dominante et des habitants des colonies grecques de la côte.

NOI TRACII

Buletin circular al Centrului de studii istorice de la Veneția

Secretariatul de redacție: Via Larga 11, Milano

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

SUMAR

<i>Romulus Zaharia</i> : Vechi mențiuni scrise despre Români: Anonymus	1
<i>Gheorghe Bulgăr</i> : Fond autohton, latinitate și bogăție expresivă în limba română contemporană	4
<i>Rodica Tanțău</i> : Les métiers en Dacie	7
<i>Iordan Ioan Demetrian</i> : Burebista	10
<i>N.P. Vaidomir</i> : Originea tracă a macedonenilor preromâni	11

Anul IV Nr. 46, iunie 1978